

Књига сажетака
Научни скуп

Бањалучки новембарски сусрети 2022

Филозофски факултет
Универзитет у Бањој Луци
11. новембар 2022. године

Бањалучки новембарски сусрети

Бањалучки новембарски сусрети заједнички је назив за годишњи научни скуп Филозофског факултета Универзитета у Бањој Луци, који се у континуитету и у истом формату одржава од 2000. године.

На двадесет трећем по реду скупу Бањалучки новембарски сусрети биће изложено 37 саопштења распоређених у 4 радне секције (Филозофија, Историја, Педагошке науке, Психологија) и 8 сесија.

Скуп ће бити отворен пленарним предавањем проф. др Давора Џалте (University College Stockholm) на тему "Универзитетско образовање и друштвена одговорност".

Научно-програмски одбор

ДР ОЛЕГ СОЛДАТ
ДР ИНЕС СКЕЛАЦ
ДР МАТЕ ПЕНАВА
ДР САША ЛАКЕТА
ДР ДРАГИША ВАСИЋ
ДР БОШКО БРАНКОВИЋ
ДР НЕНАД НИНКОВИЋ
ДР ЛИДИЈА ПАХОМОВА
ДР ВЛАДИМИР ТУРЈАЧАНИН
ДР ИГОР КАРДУМ
ДР ИРИС ЖЕЖЕЉ
ДР ЉИЉАНА ЈЕРКОВИЋ
ДР МИРОСЛАВ ДРЉАЧА
ДР ЈУРКА ВОДОПИВЕЦ ЛЕПИЧНИК
ДР ЖАНА БОЈОВИЋ
ДР СИНИША ЛАКИЋ (ПРЕДСЕДАВАЈУЋИ)
МА МИЛАНА ДАМЈЕНИЋ (СЕКРЕТАР)

Организациони одбор

ДР МИЛИЈАНА СЛАДОЈЕВИЋ МАЛЕШ
МР ЖЕЉКО ШАРИЋ
ДР АЛЕКСАНДРА КОСТАДИНОВИЋ-РАЧИЋ
ДР РАДОВАН СУБИЋ
ДР СВЕТЛАНА БОРОЈЕВИЋ
МА ЛАНА ВУЈАКОВИЋ
ДР ЖЕЛИМИР ДРАГИЋ
МА КРИСТИЈАН ПОПОВИЋ

Филозофски факултет
Универзитета у Бањој Луци
БАЊАЛУЧКИ НОВЕМБАРСКИ
СУСРЕТИ 2022:
Књига сажетака

Уредник:
Синиша Лакић

Лектура и коректура:
Драган Драгомировић

Графички дизајн:
Небојша Ђумић

Садржај

ПЛЕНАРНО ПРЕДАВАЊЕ	9
Универзитетско образовање и друштвена одговорност	
Проф. др Давор Џалто	11
ИСТОРИЈА	13
Дубровачки Балшићи у другој половини ХИВ вијека	
Маријан Премовић	14
О библиографији Владимира Ћоровића (историјат и анализа досадашњих библиографија)	
Александра Костадиновић-Рачић	15
Српска област - Шајкашка крајем ХVIII века	
Владан Гавриловић	16
Српско-хрватски односи у рату 1848-1849.	
Дејан Микавица	17
Искушења националне идеје Срба уочи „Великог рата“	
Саша Марковић	18
Амбасадорке српске државе у Великом рату	
Милена Жикић	19
Хелсиншки процес и западноњемачка социјалдемократија	
Славојка Бештић-Бронза	20
Очинство – тематска и иконографска специфичност из манастира Озрен	
Мајна Паријез	21

ФИЛОЗОФИЈА	23
Неки примери развоја критичке свести у раној грчкој филозофији и науци	
Драго Ђурић	24
Анаксимандрова теорија о поријеклу живих створења и учење о Бесконачном	
Сенад Арнаут	25
Кад наступи сумрак: евакуација схоластичког чина и филозофије Медитерана на Север: ХИИИ-ХВ век	
Олег Солдат	26
Теорија исправне функционалности и проблем религијског плурализма	
Петар Нуркић	27
Јачање карактера доброг грађанина: Улога образовања у припреми будућих грађана једног демократски уређеног друштва	
Ана Галић	29
Семантички интернализам и екстернализам у методологији палеолингвистике	
Вања Суботић	30
Инактивизам као оквир за психијатријске поремећаје	
Јанко Нешић	32
Значај I-релације, илити зашто је идентитет (бар некада) важнији од психолошког континуитета	
Страхиња Ђорђевић	33
Доктрина еквивалентних информација и редундантност	
Адам Недељковић	34
ПЕДАГОШКЕ НАУКЕ	37
Хеленистичко педагошко наслеђе	
Биљана Сладоје Бошњак, Ранка Перућица и Соња Каурин	38
Ефекти награде и казне на свијест ученика о себи	
Нина Нинковић	40

Позитивна комуникација као превенција виктимизације наставника од стране ученика Даница Васиљевић-Продановић, Загорка Марков.	42
Утицај мобилних телефона на постигнуће ученика у млађим разредима основне школе Филдуза Прушевић Садовић	44
Корелати социопедагошких обиљежја учитеља и примјене интегративне наставе природе и друштва Славиша Јењић, Тања Станковић-Јанковић, Сњежана Кевић-Зрнић и Бојана Лазић . . .	46
Образовни ефекти контекстуалног и деконтекстуалног учења у настави српског језика Влатка Спасојевић, Миле Илић	47
Ефекти интегрисања физичке активности у разредну наставу математике Бојан Лазић, Драган Цвејић и Марина Милошевић	49
Вертикална повезаност друштвених појмова у предмету Историја кроз основну школу Ивана Бјелица и Милица Дробац-Павићевић	50
Дубоко читање као појам у ери дигитализације Љубица Кардалеска-Радојкова	51
ПСИХОЛОГИЈА	53
Ефекти пола и когнитивног оптерећења на сљепило услед непажње и брзину реаговања у саобраћају Светлана Боројевић, Дејан Кантар и Милана Дамјенић	54
Процјена минималног зауставног пута при кочењу Милана Дамјенић, Страхиња Димитријевић и Соња Станчић	56
Разлике у психомоторном развоју између ђеце предшколског узраста која су похађала вртић и ђеце која нису похађала вртић Дајана Зубовић и Славица Тутњевић	57
Наставничка перцепција дистрибутивне организацијске праведности и изложеност стресу у академском контексту Алдина Лето, Амела Даутбеговић	58

Ментално здравље студената Универзитета у Бањој Луци у COVID-19 пандемијским условима Синиша Лакић, Белма Дервишић и Нада Васелић	60
Извори прокрастинације и ефекти на здравље и прилагодбу студената: Квалитативна студија Индира Хусић и Амела Даутбеговић	62
Divergent Validity of the Short Self-Satisfaction Scale (SC-6) Ђорђе Чекрлија, Анастасија Савић и Марина Топић	64
Социопсихолошка предикција ставова према рату код младих Владимир Турјачанин и Срђан Душанић	65
Sociodemographic factors, sexual attitudes, and sexting behaviors among youth Арта Додај, Кристина Сесар, Крешимир Пријатељ и Ивана Зечевић	67
Извор информација адолесцената о властитој сексуалности Сузана Зорић, Јелена Гајић, Ванеса Керезовић и Николина Ракић	68
Комуникација адолесценткиња о контрацепцији и полно преносивим болестима са мајком и њихово сексуално понашање Ива Патриција Давидоски, Јелена Даљевић, Татјана Добраш, Ана Рисовић, Наташа Савић и Александра Хаџић	69

Пленарно предавање

Univerzitetско obrazovanje i društvena odgovornost

Prof. dr Davor Džalto

University College Stockholm

Kriza obrazovnog sistema (pre svega univerziteta) i javne sfere su fenomeni sa kojima se susrećemo širom sveta, pa tako i u zemljama jugoistočne Evrope. Kriza obrazovanja i javne sfere predstavlja direktnu pretnju demokratiji. U ovom predavanju pažnja će biti posvećena odnosu demokratije, javne sfere i obrazovanja, te procesima “de-demokratizacije” karakterističnim za društva koja su u prošlosti imala visok stepen demokratske organizacije, uspostavljanja demokratskih procedura i vrednosti (mereno komparativnim standardima). Reč će takođe biti o odnosu “liberalne demokratije” i “radikalne demokratije”, kao i procesu privatizacije javne i obrazovne sfere u periodu tzv. neoliberalnog kapitalizma. Na bazi kritike postojećih modela obrazovanja (pre svega univerzitetskog), biće ukazano na potrebu za drugačijom vizijom obrazovanja koja bi dovela do širih i kvalitetnijih (sa)znanja, veće sposobnosti kritičkog mišljenja, čime bi se doprinelo i ukupnom društvenom razvoju, te (daljoj) demokratizaciji kao važnom segmentu društvenog razvoja.

Историја

Dubrovački Balšići u drugoj polovini XIV vijeka

Marijan Premović

Filozofski fakultet u Nikšiću

premovicmarijan@yahoo.com

Uradu se, na osnovu analize arhivske građe iz Državnog arhiva u Dubrovniku, kao i relevantne istorijske literature, istražuju dubrovački Balšići u gradu sv. Vlaha. U drugoj polovini XIV vijeka prezime Balšić u Dubrovniku često se susreće. Dubrovački Balšići se bave različitim poslovima, pominju se kreditori i dužnici (Radul Balšić), jemci (Mildrag Balšić), kao i u tužbama za napade (Nikola Balšić). Analiziraju se njihovi pomeni u dokumentima, a pažnja je usmjerena na njihove boravke i aktivnosti u Zeti.

Ključne riječi: *Dubrovnik, Zeta, Balšići, XIV vijek*

О библиографији Владимира Ћоровића (историјат и анализа досадашњих библиографија)

Александра Костадиновић-Рачић

Филозофски факултет Универзитета у Бањој Луци

aleksandra.kostadinovic-racic@ff.unibl.org

У овом раду бавимо се историјатом и анализом библиографије најплоднијег српског и југословенског историчара – Владимира Ћоровића, указујући како на позитивне, тако и на негативне стране „састављања“ свих досадашњих Ћоровићевих библиографија, које су се, пред читалачком публиком, појавиле у протеклих стотињак година. Посебан акценат ставиће се на анализу Ћоровићевих библиографија које су приредили Јеремија Д. Митровић и Боривоје Маринковић, али и други аутори. Имајући у виду да библиографија Владимира Ћоровића прелази четвороцифрен број библиографских јединица, нема сумње да је можемо окарактерисати као библиографију библијских размјера, те да састављачи исте, пред собом, нису имали нимало лак и захваћан посао. Ако томе додамо да један дио Ћоровићевих радова и рукописа, због добро познатих околности, никада није пронађен, сасвим је јасно пред каквим су се изазовом нашли истраживачи који су се бавили овим сегментом његовог научног опуса.

Кључне ријечи: *Владимир Ћоровић, библиографија, Јеремија Д. Митровић, Боривоје Маринковић, историографија*

Српска област - Шајкашка крајем XVIII века

Владан Гавриловић

Филозофски факултет Универзитета у Новом Саду

v.gavrilovic@ff.uns.ac.rs

Шајкашка је област у средњој Бачкој, која је и данас, у највећој мери, насељена српским становништвом. На њеној територији је 1763. године створен Шајкашки батаљон, као једна од управних војних области у Хабзбуршкој монархији. Истовремено, места Шајкашког батаљона су у црквеном погледу, припадала Бачкој епархији, односно жабаљском протопрезвитерату, као њеном саставном делу. Захваљујући тој чињеници, у могућности смо да на основу пописа Бачке епархије из 1797. године, говоримо о етничком саставу, бројности становништва, просеку становања по једном дому, црквама и свештенству унутар жабаљског протопрезвитерата, односно Шајкашког батаљона.

Кључне речи: *Шајкашка, Бачка епархија, жабаљски протопрезвитерат, XVIII век.*

Српско-хрватски односи у рату 1848-1849.

Дејан Микавица

Филозофски факултет Универзитета у Новом Саду

mikavica2021@gmail.com

Проглашавајући Српску Војвину на Мајској скупштини у Сремским Карловцима (1848) Срби су у потпуности дефинисали свој национални програм у оквиру Хабзбуршке монархије. Упркос чињеници да је отпор Мађарској доминацији био заједнички циљ Срба и Хрвата, ова два народа су имала дијаметрално супротна гледишта у погледу унутрашњег уређења Угарске а посебно у погледу статуса и надлежности Војводине. Заједничко ратовање на страни Бечког двора није српско-хрватско несагласје учинило мањим, нити је на било који начин одговорило хрватску страну од настојања да Српску Војвину подреди политици Хрватског сабора. Најупечатљивију слику српско-хрватског приближавања у почетку Српског покрета усмереног против Мађарске дискриминације и разлаза који је уследио 1849. године, представљају односи између хрватског бана Јосипа Јелачића и српског патријарха Јосифа Рајачића. Неусаглашеност српских и хрватских политичких циљева у овом рату, остала је трајно обележје српско-хрватских односа, све до пропасти Аустроугарске.

Кључне речи: Срби, Хрвати, Револуција 1848/1849, Српска Војводина

Искушења националне идеје Срба уочи „Великог рата“

Саша Марковић

Педагошки факултет у Сомбору

milnik.markovic@gmail.com

Почетком прошлог века, Српски народ је живео у две самосталне државе и на простору Отоманске империје и Аустро-Угарске царевине. Развој националне идеје, иако разноврстан ишао је у правцу потребе ослобођења сународника и државног уједињења. Тако формулисани национални интерес наилазио је на неразумеваше поменутих империја, обузетих конзервативизмом, лицемерним секуларизмом, националистичком супремацијом и прозелитизмом. Овакве околности су захтевале трансформацију романтичног израза српске националне идеје у реалистичну доктрину која ће бити пријемљива за промишљање међу српском интелигенцијом. Образовање је постао носећи приступ приликом формулисања националних ставова, а елитизам националне идеје, постепено је, путем медија, постајао масовни садржај погодан за поистовећивање и подржавање. Бројне институције, попут Универзитета, Српске краљевске академије, Матице српске и Српске православне цркве учествују у овом процесу, блиско подржане од стране журналистике и примерених часописа. Ова трансформација допринела је идејном сазревању државног оквира српске националне идеје и онемогућила превласт идеолошких приступа који су могли да се претворе у претенциозност. Одмереност, сазнајна утемељеност, идејно-теоретска актуелност и одговорност су допринели да се српски народ, упркос супротним проценама, успешно суочи са искушењима, укључујући и она ратна у периоду од 1912-1918. године. Жртве су биле огромне, слободарски идентитет је био очуван.

Кључне речи: Срби, национална идеја, слобода, интерес, образовање, вредност

Амбасадорке српске државе у Великом рату

Милена Жикић

Фармацеутски факултет, Нови Сад

Milenazikic85@gmail.com

Ураду се анализира улога и допринос жена на пољу пропаганде у Великом рату.

Приказује се њихово ангажовање у домену дописништва, предавања и живе речи у иностранству и тиме појашњава како су жене кроз пропагандне активности радиле на представљању српског војника, страхота рата, опустошеној и окупираној земљи. Предочене иницијативе допринеле су куповини аутомобила, одећа и рубља за војнике, као и отварању кантина. Амбасадорке породице Христић су на почетку 20. века, када су жене новинари биле тек спорадична појава, пишући дописе за угледне иностране часописе (Тајмс (Times), Морнинг пост (Morning Post), Пал мал газета (Pall mall Gazette), Ивнинг њуз (Evening News), Вестминстерска газета (Westminster Gazette), прокрчиле путеве женској популацији на пољу новинарства. Захваљујући портпаролкама породица Христић, Лозанић, Панкхрст, Сендс, Стивенсон, Грујић Радовић, Фарнам, Европа је била упозната са ситуацијом у Србији, животом у избеглиштву, данима обележеним страхом и немиром у борби против окупатора. Отуда и наша потреба да се овој теми студиозније посветимо и тиме амбасадорке сачувамо од заборавља.

Кључне речи: Велики рат, жене, пропаганда

Хелсиншки процес и западноњемачка социјалдемократија

Славојка Бештић-Бронза

Филозофски факултет у Бањој Луци

slavojka.bestic-bronza@ff.unibl.org

Хелсиншки мировни процес и његов финални и најзначајнији акт Хелсиншка декларација, представљали су врхунац политике детанта у оквирима Хладног рата. Сам процес инициран још 50-тих година од стране СССР-а, у правом смислу се артикулисао током низа преговора, који су почели јула 1973. године у Хелсинкију, а финализирани су 1. августа 1975. објављивањем Декларације коју су потписали представници свих европских држава (Албанија тек 1991), те САД и Канаде. На успјех поменутог процеса поред САД и СССР-а, у великој мјери је утицала и Западна Њемачка кроз дјеловање Вилија Бранта и Хелмута Шмита, двојице социјалдемократских канцелара. Вјешто пропагирајући Источну политику, кроз коју је Западна Њемачка постала једним од симбола политике детанта, Брант, а касније и Шмит, активно су учествовали у Хелсиншком процесу, те значајно утицали на приближавање двају великих сила, истовремено афирмишући рјешавање међуњемачког питања, кроз политику која је пропагирала мировне процесе и сарадњу. Циљ рада је да предочи значај улоге њемачке социјалдемократије у мировним процесу који је започео преговорима у Хелсинкију. Такође, анализираће се вјешто провођење политике која је Западну Њемачку у правом смислу поставила у центар позитивних европских и свјетских политичких стријемљења.

Кључне ријечи: *Хелсиншки процес, Западна Њемачка, детант, Брант, Шмит*

Очинство – тематска и иконографска специфичност из манастира Озрен

Мајна Паријез

majnapar@gmail.com

Представу Очинство је насликао зограф и минијатурист поп Страхиња из Будимља 1605./6. године (треба имати у виду да ова сцена данас не постоји). Овај плодни и свестрани поствизантијски мајстор, доброг теолошког образовања али скромног ликовног школовања, био је ипак цијењен и тражен на подручју обновљене Пећке патријаршије у вријеме владавине османског царства. Дјела овог надасве плодносног, домаћег мајстора настала су у распону од 1591. године до 1621./1622. године, што значи да у тих тридесетак година можемо пратити његов умјетнички развој. Програмска рјешења у опусу попа Страхиње свакако су занимљива, али иконографија је подручје гдје је Страхиња досегнуо свој креативни врхунац. У томе смислу посебно треба издвојити фреску Очинства (рус. отечество, отачство, очинство; лат. paternitas) из манастира Озрен. Ову тематску и иконографску специфичност једино налазимо код попа Страхиње на подручју обновљене Пећке патријаршије у XVI и XVII вијеку. Стога би се ова представа, а она свакако није једина, могла сматрати његовим иконографским доприносом на наведеном подручју. Такође, Очинство је доиста једно вријеме било заступљено у Русији, стога се до сада сматрало да је Страхиња морао искључиво познавати неки руски иконописни предложак или минијатуру да би насликао ову представу. Минијатура из Мартикуле братовштине Светог Духа из Трогира из 1428. године, икона Пријестоље Милости из цркве Успења Богородице у Дрнишу и Панагија из Хиландара са српскословенским натписом показује да то не мора бити тако што свакако представља незанемарљив допринос у расвјетљавању ове комплексне проблематике.

Кључне ријечи: Поп Страхиња, Очинство, манастир Озрен

Филозофија

Неки примери развоја критичке свести у раној грчкој филозофији и науци

Драго Ђурић

Филозофски факултет Универзитета у Београду

djuricdrag@gmail.com

Једна од најважнијих појава у историји науке и филозофије јесте настанак критичке свести. У грчкој антици је чак настала и идеја о томе да хипотезе чија оправдања нису подложна критици, односно теорије које у начелу нису оповргљиве, нису релевантне за научно разматрање. Ја ћу се са тим у вези осврнути на нека запажања Херодота, Тукидида, Аристотела и Епикура. Мада се нека врста имплицитне критике може препознати и код најранијих грчких мислилаца, ја ћу нешто више пажње посветити првим експлицитно израженом критичким опаскама код Ксенофана, Хераклита и Парменида. Као илустрацију начина на који су критиковане теорије навешћу античке примере критике теорије материјалног монизма.

Кључне ријечи: *античка Грчка, филозофија, наука, критичка свест, неоповргљивост*

Anaksimandrova teorija o porijeklu živih stvorenja i učenje o Beskonačnom

Senad Arnaut

Filozofski fakultet u Zenici

senad.arnaut@unze.ba

Drugi filozof iz Mileta, koji je u sposobnosti apstrahovanja i u vezanosti konstruisanja, kao i u izboru svoje prasupstancije, Taleta daleko nadmašio, matematičar, astronom, geograf, metereolog i filozof Anaksimandar. Taletov sugrađanin, prijatelj i učenik, najgenijalniji i najimpozantniji lik među miletskim misliocima. Apolodor Atenjanin u Kronikama za Anaksimandra tvrdi da je druge godine pedeset osme olimpijade (547./6. godine pr.n.e.) imao šezdeset i četiri godine i da je malo zatim umro (a u punoj je snazi bio nekako u vrijeme Polikrata, tiranina (vladara) sa Sama). Apolodorovo svjedočanstvo nas upućuje na to da je Anaksimandar rođen ili 611. ili 610. godine pr. n. e.. Anaksimandar je, dakle, od Helena koje znamo prvi se usudio izdati spis napisan o prirodi, te on kao takav ujedno predstavlja i prvi pisani spis pisan u proznoj formi, te su ga kao prvi sistematski spis cjelokupne helenske filozofije poznavali onomad, ali i studirali, Platon, Aristotel, Teofrast i dr., ali ni dvadesetak vjekova poslije neće prestati da začuđuje. Anaksimandrove smjele spekulacije o postanku svijeta i njegovoj uređenosti kako ih karakterizuje Barnett imaju krajnje smio karakter, vrhunac te smjelosti kazuje Barnett dolazi do izražaja u Anaksimandrovoj teoriji porijekla živih stvorenja. Anaksimandar je smatrao da su iz vode i zemlje zagrijavanjem nastale ili ribe ili ribama vrlo slična živa bića; u njima su se začeli ljudi i plodovi u njima zadržani su do spolne zrelosti; tada su se raspukla i izašli su muškarci i žene koji su se već mogli othranjivati.

Ključne riječi: *Anaksimandar, grčka filozofija, beskonačno, predsokratovci, evolucija*

Kad nastupi sumrak: evakuacija sholastičkog čina i filosofije Mediterana na Sever: XIII-XV vek

Oleg Soldat

Filozofski fakultet Univerziteta u Banjoj Luci

oleg.soldat@ff.unibl.org

Usvom doktoratu sam u slučaju Tome Akvinskoga uočio određene strukturalne probleme koji su se ticali konstrukcije njegovog magnum opusa, Summa Theologiae. U radu ću, krenuvši od toga, prvo u nekoliko crta rekapitulirati o čemu je tu reč, i onda dovesti to u vezu sa panoramom koja nam daje sliku delimičnog odlaska filosofije sa područja Mediterana na Sever, u periodu od trinaestog veka, do perioda reformacije. Time panoramsku sliku koju dajem, nastojim da uskladim sa proverbijalnom Hegelovom maksimom, da Minervina sova poleće u sumrak. Osnovno je pitanje zašto je nastupio sumrak, šta on znači? – kao i, čime su motivisani mehanizmi tradicije koji su to omogućili? Terminus post quem je klaster događaja reformacije koji je terminalna tačka posle koje se jasno oblikuju obrisi nove protestantske, ne samo misli, već kulture misli i jednog trenda koji je u oštroj suprotnosti sa mediteranskom.

Ključne reči: *Toma Akvinski, Hegel, istorija filosofije, sholastika, reformacija*

Teorija ispravne funkcionalnosti i problem religijskog pluralizma

Petar Nurkić

Filozofski fakultet u Beogradu

petar.nurkic@f.bg.ac.rs

Alvin Plantinga važi za jednog od vodećih epistemologa religije dvadesetog veka. Popularnost i autoritet je stekao oživljavanjem kalvinističke pozicije i sukobljavanjem sa naturalističkim i eksternalističkim teorijama opravdanja. Za Plantingu, kao i svakog kalvinistu, *sensus divinitatis* (SD) predstavlja svo opravdanje koje je teisti potrebno. Prema SD, vernik ne veruje u Boga jer mu kognitivni kapaciteti ne funkcionišu ispravno. Sa druge strane, Bog je svima - putem predestiniranog dizajna, usadio SD, samo što kod vernika kognitivne funkcije rade ispravno, dok kod ateista to nije slučaj. Ovo se dešava zbog mnoštva razloga, iako Plantinga najčešće pominje "greh" kao uzrok. Međutim, vernik može da se drži "čula za Boga" kao kognitivnog opravdanja sve dok se ne susretne sa problemom religijskog pluralizma. Postoji enorman broj ljudi na našoj planeti koji veruje u Boga, samo što veruju u različite deitete, koji se pored najučestalijih Hinduizma, Budizma, Islama i Judaizma mere u hiljadama. Ovog puta, vernik ne može da tvrdi da je kod drugih vernika čulo za Boga nefunkcionalno i mora da pronade neki drugi način kako bi pokazao zašto je njegovo opravdanje religioznih uverenja bolje nego suparničko. Cilj ovog rada je produbljivanje Plantingine teorije ispravne funkcionalnosti kroz teleosemantički okvir Rut Millikan. Uvođenjem teleosemantike predstavice šta su normalni mehanizmi za formiranje verovanja, kao i pragmatičke pretpostavke kojima možemo da damo prednost određenim religijskim pozicijama u odnosu na druge. Plantingin odgovor na pitanje religijskog pluralizma bio je negativna apologetika, prebacivanje tereta opravdanja na skeptike. Međutim, mi želimo da kroz pozitivnu apologetiku, i

produblјivanje Plantinginog shvatanja ispravne funkcionalnosti odgovorimo na ovaj najčešći problem sa kojima se vernici suočavaju.

Ključne reči: *Alvin Plantinga, religijski pluralizam, Rut Milikan, ispravna funkcionalnost, teleosemantika*

Jačanje karaktera dobrog građanina: Uloga obrazovanja u pripremi budućih građana jednog demokratski uređenog društva

Ana Galić

SŠC "Ljubiša Mladenović" Banja Luka

ana.galic.bl@gmail.com

U ovom radu ćemo analizirati vrijednosti (dobrog u postojećem i boljeg u budućem) u oblikovanju karaktera mladog čovjeka, tačnije oblikovanje karaktera budućeg građanina i glasača, a putem obrazovnih institucija. Koliko u stvari vrijednosti jedne institucije, koju predstavlja škola za mladog čovjeka, može uticati na izgradnju osobina zbog kojih će taj mladi čovjek biti kasnije pohvaljen, već tokom izlaska na prve izbore, razmatraćemo putem sticanja tih osobina u obrazovnim institucijama. Autor kojeg ovim putem uzimamo kao referentnog jeste Matthew Lipman i njegovu definiciju karaktera, kao skupa osobina zbog kojih se neko može pohvaliti od strane drugih, a u situaciji i iz narativa demokratski uređenog društva. Davši definiciju karaktera u kontekstu demokratskog društva, analiziraćemo na koji način obrazovanje preuzima odgovornost za praćenje aktuelnih promjena u društvu koristeći se teorijom (ne)obrazovanja Konrada Paula Lissmanna, kao i učenjem o relaciji demokratije i obrazovanja Johna Deweyija. Za oblikovanje karaktera nosilaca obrazovnog sistema i budućih glasača pokušaćemo da uz pomoć Heidi Hayes Jacobs, Amy Gutmann, Diane F. Halpern, Svi H. Shapira i David E. Purpela predstavimo smjernice koje jedan vrlinski građanin treba ispoštovati i ukazati na mogućnosti (pre)oblikovanja učenika putem obrazovnog sistema u budućeg nosioca građanskog života koji ima karakter.

Ključne riječi: karakter, demokratija, vrijednosti, obrazovanje, društvo, građanin

Semantički internalizam i eksternalizam u metodologiji paleolingvistike

Vanja Subotić

Institut za filozofiju, Univerzitet u Beogradu

vanja.subotic@f.bg.ac.rs

Paleolingvistika za predmet ima rekonstruisanje kulture govornih lica na specifičnoj lokaciji koja je bila naseljena u prošlosti. Drugim rečima, paleolingvistika se bavi jezičkom ekspresijom arheološke kulture, i stoga se najčešće shvata kao interdisciplinarna oblast koja se zasniva na teorijskoj i metodološkoj strukturi istorijske lingvistike i evidenciji koja potiče iz arheologije. U recentnom radu, Fintan Malori (2020) argumentuje da je potrebno da se paleolingvistika obogati pojmovnim aparatom iz filozofije jezika kako bi njena metodologija postala manje kontroverzna. Malori razlikuje dva tipa inferencija paleolingvиста: (1) Rekonstrukcija termina implicira objekat referencije, i (2) Rekonstrukcija implicira pojam. Fokus u mom izlaganju biće upravo prvi tip inferencija, koji uslovljava sledeće probleme: (1A) Objekat referencije nema isti ontološki status kao što bi imao arheološki artefakt, stoga treba odbaciti inferenciju kao nelegitimnu, (1B) Komparativni metod rekonstruisanja kao rezultat može dati samo semantički „lov u mutnom“, te nije jasno zašto bi trebalo subjektivno uverenje paleolingviste posmatrati kao legitimnu inferenciju. Malorijevo rešenje za (1A) i (1B) leži u prihvatanju semantičkog internalizma à la Frege (1892). Međutim, ja ću ponuditi užu i širu kontraargumentaciju Malorijevom rešenju. Prvo, ponudiću poziciju semantičkog eksternalizma kao adekvatniju za rekonceptualizaciju tipa inferencije (1). Drugo, na primeru konkretne hipoteze – hipoteze proto-sapiens jezika lingviste Merita Rulena (2005) – pokazivaću da usvajanje teorijske pretpostavke bilo u vidu semantičkog internalizma ili eksternalizma vodi drugačijoj interpretaciji artefakata, i samim tim, drugačijim

istraživačkim ambicijama paleolingvista. Na ovaj način, tvrdiću, bolje bi se utvrdila granica između legitimnih i nelegitimnih inferencija paleolingvista jer bi granica bila utvrđena analizom i teorijskih obaveza i istraživačke prakse.

Ključne reči: *paleolingvistika, filozofija jezika, semantički internalizam, semantički eksternalizam*

Inaktivizam kao okvir za psihijatrijske poremećaje

Janko Nešić

Institut društvenih nauka, Beograd, Srbija

jnesic@idn.org.rs

O psihijatrijskim poremećajima se danas najčešće razmišlja iz perspektive neuroredukcionizma. U razumevanju ovih poremećaja uzimaju se u obzir samo unutrašnji, neuralni procesi mozga. Nasuprot reduktivnim modelima u psihijatriji, pojavljuje se inaktivizam koji obećava holistički pristup kogniciji i psihijatrijskim poremećajima. Po inaktivizmu, živi organizam nije izolovana individua, već je deo dinamičkog sistema sa svojom okolinom i ovaj sistem se mora uzeti u obzir pri proučavanju kognicije. Kognicija je utelovljena i udelovljena, što znači da organizam dolazi do saznanja o svetu kroz aktivnost, kroz interakciju sa okolinom. Inaktivizam, kao integrativni okvir iz filozofije kognitivne nauke, pruža nam mogućnost da smisljeno povežemo iskustvene, fiziološke, sociokulturalne, pa čak i egzistencijalne dimenzije psihijatrijskih poremećaja. Na primeru poremećaja iz spektra autizma pokazaću zašto su ideje inaktivističke psihijatrije tako značajne za dalji napredak u razumevanju i lečenju psihijatrijskih poremećaja.

Ključne reči: *inaktivizam, psihijatrija, fenomenologija, autizam, interakcija*

Značaj I-relacije, iliti zašto je identitet (bar nekada) važniji od psihološkog kontinuiteta

Strahinja Đorđević

Institut za filozofiju, Univerzitet u Beogradu

boostergold@hotmail.rs

U ovom radu ću preispitivati značaj takozvane I-relacije, za koju ćemo utvrditi da je od esencijalnog značaja za perzistenciju apstraktnih objekata. Uzimajući u obzir dosadašnju literaturu koja se bavi temom ličnog identiteta, može se reći da, u pogledu perzistencije ljudskih osoba, postoji prostor za branjenje teze da je psihološki kontinuitet (takozvana R-relacija) dovoljan za preživljavanje, te da je identitet nebitan. Međutim, čak i da je tako u slučaju ljudi, ostaje pitanje šta je esencijalno za perzistenciju apstraktnih objekata, budući da apstraktni objekti po definiciji ne mogu imati psihološki kontinuitet. Stoga, budući da R-relacija ne može igrati ikakvu ulogu kada su u pitanju apstraktni objekti, jedino šta može biti relevantno za njihov kontinuitet je I-relacija. U izlaganju ću naglasiti značaj uloge tranzitivnosti, tačnije njenu neophodnost. Odnosno, argumentovaću da je nužan uslov perzistencije apstraktnih objekata neugrožena tranzitivnost I-relacije. Pored ovoga, na primerima iz svakodnevnog života ćemo videti da je značaj I-relacije itekako bitan. Uzimajući u obzir pojedine primere iz socijalne ontologije, trudiću se da pokažem da je perzistencija apstraktnih objekata duboko zavisna od I-relacije. Na kraju izlaganja ću argumentovati da je jedna od ključnih stvari za I-relaciju koncept koji ja nazivam I-pomeranje (I-shifting), za koji ćemo videti da adekvatno rešava neke dileme koje proizilaze iz problema perzistencije apstraktnih objekata.

Ključne reči: *identitet, I-relacija, R-relacija, kontinuitet, I-pomeranje*

Доктрина еквивалентних информација и редундантност

Адам Недељковић

Филозофски факултет у Београду

nedamned@hotmail.com

Постоји више начина на које можемо чулно идентификовати ватру. Можемо је идентификовати чулима вида, додира, слуха и мириса. Иако чула реагују на различите промене у енергији, информације које преносе су идентичне. Све информације се тичу ватре, иако чулни утисци који потичу од различитих модалитета, производе различите сензације. Ова теза се у психологији назива тезом еквивалентних информација (Marks Lawrence, *The Unity of The Senses*, Academic Press, 1978, 4-5). Идеја да утисци који потичу од различитих чулних модалитета, представљају идентичне информације, може проузроковати проблем редундантности. Делује да у светлу ове теорије, многе чулне информације постају редундантне, то јест сувишне. Каква је епистемичка корист од идентификовања једног објекта путем више чула? На пример, уколико је субјекат ватру идентификовао путем чула вида, свака следећа чулна информација, у светлу ове теорије, унапред делује сувишно. Како је субјектова сазнајна позиција унапређена ако он, након што визуелно идентификује ватру, добије још и тактилну потврду да је реч о ватри? Дакле, уколико се чулно сведочанство своди на његов информативни садржај, и он је еквивалентан за све чулне модалитете, онда је једно чулно сведочанство (на пример, визуелно) добро колико и било које друго или било који други скуп чулних сведочанстава које субјекат може имати (Gibson James, *The Senses Considered as Perceptual Systems*, George Allen & Unwin LTD, 1966, 55). Проблем је у томе што постоји легитимна епистемолошка интуиција да се

различита чулна сведочанства међусобно поткрепљују. Позабавићемо се следећим питањима:

- 1) Да ли су чулне информације заиста еквивалентне?
- 2) Да ли је њихова евентуална редундантност заиста епистемолошки непожељна?

Кључне ријечи: *епистемологија, чула, еквивалентност, редундантност*

Педагошке науке

Хеленистичко педагошко наслеђе

Биљана Сладоје Бошњак*, Ранка Перућица и Соња Каурин*

* Филозофски факултет Универзитета у Источном Сарајеву

biljana.sladoje.bosnjak@ff.ues.rs.ba

Хеленизам представља спој хеленске културе са оријенталном. Хеленистичка култура није била више она стара грчка, хеленска култура него је подразумијевала нову културу која се његовала по грчким колонијама и по крајевима докле је допирао грчки утицај. Центар истраживачког рада био је у Александрији и имао је оријентацију познога хеленизма (1. вијек прије Христа до 6. вијека послје Христа). Филозофија Филона Александријског показала се као подесна веза – и временски и тематски – између античке, која већ пролази и ранохришћанске филозофије, која тек треба да почне да се развија. Поставили смо циљ овог рада - освијетлити школе и достигнућа педагошког рада позног хеленизма. Под утицајем александријске филозофске школе, прије свега Филонове филозофије, у Александрији је основана богословска школа у првим вијековима хришћанства – катихизаторска школа, која је била позната по нарочитом усмјерењу и предавачкој изврсности. Образовање се састојало од једног припремног и два основна курса. За припремни курс били су намијењени Подстицаји, дјело Климента Александријског. Приручник за први курс био је Педагог, а за други Стромате, такође дјела Климента Александријског. Овом школом су управљали Климент Александријски и Ориген. У Оригеново доба школа у Александрији је постала нека врста универзитета, намијењена вишем хришћанском образовању. Поред ових службених школа, већ од половине 2. вијека, постојали су слободни учитељи и хришћански филозофи (нпр. Јустин). Поред Александријске школе постојале су још и друге богословске школе: Анти-

охијска или Источносиријска школа са центром у Едеси и богословска школа у Хипону или Латинска богословска школа.

Кључне ријечи: *хеленизам, Александријска школа, Филон Александријски, катихизаторска школа*

Ефекти награде и казне на свијест ученика о себи

Нина Нинковић

Републички педагошки завод Републике Српске

ninan@blic.net

Досадашња научна сазнања указују на значај поступака подстицања, награђивања и кажњавања и њиховог утицаја на понашање и развој дјете. Предмет овог рад усмјерен је на проучавање ефеката поступака подстицања ученика у васпитно-образовном раду, као институционализованом облику дјеловања, у ком су награде и казне формалне и административно предвиђене. Њихова примјена има значајне и далекосежне посљедице, како на непосредне активности ученика у настави, тако и на укупне васпитно-образовне ефекте. У раду су приказани резултати истраживања повезаности ставова ученика о дјеловању награде и казне у васпитно-образовном раду и свијести о себи, као релевантном показатељу развоја ученика, испитиване преко перцепције садашњости, визије будућности и нивоа самопоштовања. Полазна претпоставка је да ставови ученика о наградама и казнама утичу на развој свијести о себи, те могу бити значајни извори разлика у њиховој перцепцији садашњости, визији будућности и нивоу самопоштовања. Узорак је чинило 935 ученика завршних разреда основне и средње школе у Републици Српској. Истраживањем је потврђено да ставови ученика о дјеловању награде и казне детерминишу развој свијести о себи, односно утврђене су значајне разлике у перцепцији садашњости, визији будућности и нивоу самопоштовања код ученика који имају различите ставове о дјеловању награде и казне. Поред проширивања педагошких сазнања о дјеловању награде и казне, резултати истраживања дају допринос практичним активностима наставника на награђивању ученика и изрицању казни, упућују на

неминовност уважавања потреба ученика, њихових ставова и социјалних циљева. Такође, у функцији су остваривања идеје о квалитетно вођеној школи у којој је тежиште на активној улози ученика и афирмацији активности на њиховом цјеловитом развоју.

Кључне ријечи: награда, казна, свијест о себи

Pozitivna komunikacija kao prevencija viktimizacije nastavnika od strane učenika

Danica Vasiljević-Prodanović*, Zagorka Markov**

*Univerzitet u Beogradu, Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju

**Visoka škola strukovnih studija za obrazovanje vaspitača u Kikindi

vp.danica@gmail.com

Poslednjih desetak godina povećano je interesovanje istraživača za pojavu nasilja učenika nad nastavnicima. Istraživanja pokazuju da širom sveta između 49% i 80% nastavnika u osnovnim i srednjim školama pretrpi neki oblik nasilja od strane učenika. Nasilje obuhvata verbalno uznemiravanje, pretnje ili fizički napad, oduzimanje ili oštećivanje imovine, ogovaranje, ignorisanje, ometanje rada, seksualno uznemiravanje. Viktimizacija nastavnika može imati dugotrajne negativne posledice po njihovo telesno, psihičko i emocionalno zdravlje. Rezultati istraživanja ukazuju na brojne faktore koji su povezani sa viktimizacijom nastavnika. Postoje individualni faktori (karakteristike nastavnika i učenika), kontekstualne karakteristike (nivo školovanja, lokacija škole, školska klima) i relacioni faktori (odnosi između nastavnika, učenika, školskog osoblja, roditelja). Poznavanje ovih faktora može doprineti boljem razumevanju ovog fenomena i razvoju mera prevencije viktimizacije nastavnika od strane učenika. U ovom radu je akcenat stavljen na poslednju grupu faktora, relacione faktore. Cilj rada je da ukaže na značaj pozitivne komunikacije u prevenciji viktimizacije nastavnika od strane učenika. Istraživanja su pokazala da priroda interakcije između nastavnika i učenika utiče na akademska postignuća i obrasce ponašanja. Agresivnost učenika je povezana sa lošim uspehom samo ukoliko postoje konfliktni odnosi između nastavnika i učenika. Za prevenciju viktimizacije nastavnika od strane učenika je važno razvijanje načina interakcije koji ne podstiču agresivnu reakciju. Pozitivna komunikacija može doprineti poboljšanju kvaliteta odnosa u

školskom okruženju jer predstavlja interakciju zasnovanu na pozitivnim emocijama, uzajamnom razumevanju, zadovoljstvu obe strane, empatiji i podršci.

Ključne reči: *viktimizacija nastavnika, nasilje učenika nad nastavnicima, pozitivna komunikacija*

Утицај мобилних телефона на постигнуће ученика у млађим разредима основне школе

Филдуза Прушевић Садовић

Учитељски факултет у Београду

filduza@yahoo.com

Процењује се да број људи који данас користе мобилне телефоне у свету премашује милијарде. Све чешће смо сведоци да су деца још у првим година свог живота изложена садржајима који се приказују путем ових преносивих уређаја. Деца млађег школског узраста мобилне телефоне користе на свакодневном нивоу и не могу замислити своје слободно време без њих. Циљ истраживања представљеног овим радом је испитати да ли и у којој мери мобилни телефони и садржаји који су путем њих доступни утичу на школски успех ученика. Користили смо дескриптивну методу и технику анкетирања. Резултати истраживања показују да деца добијају своје прве мобилне телефоне у узрасту од 4 до 10 година, проводе на телефону дневно од један до шест сати, и да је најчешће коришћен садржај Тик Ток. Скоро половина испитаника је барем једном заборавила на домаћи задатак или друге школске обавезе јер су им пажњу одвукли садржаји на телефону или друштвене мреже. Такође, ученици користе мобилне телефоне и као средство за долажење до одређених садржаја учења, али то не раде самоиницијативно већ на подстрек наставника. Садржаји које ученици посећују користећи мобилне телефоне у значајној мери утичу на квалитет знања и успех ученика у школи, без обзира на време које проведу на њима. Долазимо до закључка да је мобилни телефон користан извор информација и садржаја учења, док у исто време представља средство које може у великој мери нарушити школски успех ученика уколико се не користе одговарајући садржаји.

Кључне речи: утицај мобилних телефона, постигнуће ученика у млађим разредима основне школе, наставни садржаји, ученик, наставник

Korelati sociopedagoških obilježja učitelja i primjene integrativne nastave prirode i društva

Slaviša Jenjić*, Tanja Stanković-Janković*, Snježana Kević-Zrnić* i Bojana Lazić**

*Filozofski fakultet Univerziteta u Banjoj Luci

**Osnovna škola „Drvar“

slavisa.jenjic@ff.unibl.org

Sadržaji nastave prirode i društva koncipirani su tako da počinju sa oblastima iz bliže okoline, a zatim se upoznaje zavičaj i šira okolina što u starijem uzrastu dovodi do upoznavanja teritorije i obilježja cijele države. Različitosti nastavnih sadržaja ostavljaju mogućnost primjene različitih nastavnih sistema u nastavnom procesu, kreiranja brojnih inovacija, ovladavanja sadržajima kroz različite vidove ambijentalne nastave. Sadržaji nerijetko koreliraju sa sadržajima ostalih nastavnih predmeta, te postoji mogućnost integracije nastavnih sadržaja, tačnije primjene integrativne nastave. S tim u vezi, analizirani su i u ovom radu predstavljeni rezultati opširnijeg istraživanja na temu Integrativni pristup realizaciji sadržaja nastave prirode i društva. U istraživanju je anketirano 122 učitelja i njime je obuhvaćeno više aspekata integrativne nastave. Autori u ovom radu analiziraju i predstavljaju rezultate koji se odnose na korelate sociopedagoških obilježja učitelja i primjene integrativne nastave prirode i društva, a akcenat je stavljen na obrazovni nivo učitelja, radni staž, sredinu u kojoj se škola nalazi (selo–grad) i sastav odjeljenja (višerazredno ili homogeno odjeljenje). Rezultati potvrđuju postojanje značajne povezanosti pripreme i realizacije integrativne nastave sa obrazovnim nivoom učitelja, dok ostala sociopedagoška obilježja nisu u korelaciji sa integrativnom nastavom prirode i društva.

Ključne riječi: *sociopedagoška obilježja, integrativna nastava, nastava prirode i društva*

Образовни ефекти контекстуалног и деконтекстуалног учења у настави српског језика

Влатка Спасојевић*, Миле Илић**

*ЈУОШ “Свети Сава” Бијељина

**Филозофски факултет у Бањој Луци

vlatka.spasojevic@gmail.com

Рад садржи резултате експерименталног истраживања у којем су први пут освијетљени теоријски аспекти контекстуалног учења и комплементарног поучавања у традиционалној и иновативним моделима респонсибилне и наставе различитих нивоа сложености. Полазећи од тих аналитичко-синтетичких и компаративних приступа конкретизоване су иновативне вјежбе контекстуалног учења и комплементарног поучавања у настави српског језика. Након инструктивно-савјетодавног рада са експериментаторима у двије етапе, успјешно је реализовано истраживање и провјерен дидактичко-методички експеримент са експерименталним и контролним групама ученика. Узорак су били ученици петог разреда ЈУОШ „Свети Сава“ у Бијељини. Студиозна анализа и синтеза квантитативних и квалитативних показатеља иницијалних и финалних испитивања недвосмислено указују на научно поуздане генерализације образовних ефеката контекстуалног учења и комплементарног поучавања у настави српског језика у моделима традиционалне и иновативне наставе. Ученици који су учили контекстуално постигли су евидентно боље образовне ефекте у брзини читања, разумијевању прочитаног текста, култури писменог изражавања и развоју рјечника. Контекстуално учење и комплементарно поучавање није допринијело значајнијем интензивирању знања из граматике и правописа. Дати резултати указују на значај примјене контекстуалног учења и комплементарног поучавања у настави српског језика и велику могућност им-

плементације оваквог вида учења и рада у савременој школи, дајући допринос развоју педагошке мисли, дидактике и савремене методике разредне наставе.

Кључне ријечи: *контекстуално учење, деконтекстуално учење, респонсбилна настава, настава различитих нивоа сложености, образовни ефекти*

Ефекти интегрисања физичке активности у разредну наставу математике

Бојан Лазић, Драган Цвејић и Марина Милошевић

Педагошки факултет у Сомбору

lazicbsaa@yahoo.com

Досадашња истраживања наглашавају позитивну релацију између физичке активности и академских постигнућа ученика. Доказано је да физичка активност побољшава концентрацију и когнитивне способности. Насупрот томе, мало је програма који комбинују физичку активност/вежбу у учионици са другим наставним областима. Без обзира на апстрактност система појмова у математици, почетна настава математике може успешно да се реализује уколико се у складу са менталним развојем деце полази од игре, манипулације и конкретне активности ученика. Циљ овог истраживања је испитивање ефеката интегрисања физичке активности у разредну наставу математике. За потребе овог истраживања (4. разред основне школе), осмишљене су наставне јединице у којима се комбинују физичка вежба и покретна игра са исходима из математике. Током програма је праћен ниво физичких активности и интересовања ученика, а након програма је процењен ниво ученичких постигнућа из математике. Резултати упућују да је интеграција физичке активности са програмским садржајима разредне наставе математике могућа и пожељна, јер утиче на квалитет знања, олакшава наставни процес, поспешује мотивацију и постигнућа ученика, док истовремено омогућује ученицима да повећају обим физичких активности и приближе се препорукама (60 минута умерених до високо интензивних физичких активности дневно).

Кључне речи: настава математике, интеграција, физичко васпитање, игра

Vertikalna povezanost društvenih pojmova u predmetu Istorija kroz osnovnu školu

Ivana Bjelica* i Milica Drobac-Pavićević**

*PPU „Mandarina i Papagaj”

**Filozofski fakultet Univerziteta u Banjoj Luci

ivana040@gmail.com

Predmet istraživanja u ovom radu je vertikalna povezanost društvenih pojmova u predmetu Istorija u osnovnoj školi (Crna Gora). Ovo podrazumijeva analizu izdvojenih društvenih pojmova iz sedmog razreda osnovne škole i njihovo dalje praćenje kroz osmi i deveti razred osnovne škole. Nastojali smo ispitati da li su pojmovi koje smo odabrali iz udžbenika za sedmi razred u sljedećim razredima, osmi i deveti, nastavljeni da budu objašnjeni tako da omogućavaju nastavak učenja istorije na pravilan način. Dakle, utvrđivali smo da li se učenici pomoću udžbenika istorije na pravilan način uvode u sistem naučnih pojmova i da li udžbenici zadovoljavaju osnovne kvalitete u prezentovanju pojmova učenicima. Rezultati analize društvenih pojmova u udžbenicima osmog i devetog razreda za predmet Istorija, ukazuju na zabrinutost posebno jer je riječ o udžbenicima koji su u zvaničnoj upotrebi u osnovnoj školi. Analiza uvedenih pojmova pokazala je da u 8. razredu njih 51,9% (N=94) nema adekvatnu definiciju, dok je takvih pojmova u 9. razredu 67,2% (N=156). Pojmova koji podstiču zonu narednog razvoja u 8. razredu je 37,0% (N=67), dok ih je u 9. razredu 30,6% (N=71). Nijedan pojam u 9. razredu (N=232) se ne povezuje sa prethodnim gradivom koje je već učeno. Nijedan pojam koji se ponavlja nema usloženiju definiciju, veći broj adekvatnih primjera kao ni „pogleda unaprijed“. Uporedna analiza pokazuje da vertikalna povezanost ne postoji kroz razrede osnovne škole, odnosno da od 7. razreda gdje je uveden predmet Istorija pa do 9. razreda nije došlo do razvoja vertikalne povezanosti.

Ključne riječi: analiza sadržaja, analiza udžbenika, vertikalna povezanost, istorija

Дубоко читање као појам у ери дигитализације

Љубица Кардалеска-Радојкова

Амерички универзитет Европе - ФОН Скопље

ljubica.kardaleska@fon.edu.mk

Циљ овог излагања је анализа концепта дубоко читање у контексту потенцијалних изазова у савременом добу у коме доминира дигитализација као и њен продор и у свет писмености. Наведено питање је анализирано у теоријском и емпиријском оквиру. Теоријски део се фокусира на когнитивне аспекте читања са разумевањем, као и ставове и актуелне дебате везане за последице изложености екрану (мобилних телефона, компјутера, електронске уређаје за читање) и разумевању прочитаног садржаја. Емпиријски део има за циљ да истражи две компоненте: став/уверење испитаника о утицају формата (штампаног наспрам дигиталног) на разумевање текста са једне и проверу разумевања прочитаног текста (посебно имплицитне информације) у штампаним и електронским верзијама са друге стране, путем изложености испитаника штампаним и електронским верзијама текстова различитих функционалних стилова (регистра). Резултати истраживања представљају основу за даље педагошке импликације.

Кључне речи: дубоко читање, изазови дигитализације, нивои сложености текста, штампани текст, електронски текст

Психологија

Efekti pola i kognitivnog opterećenja na sljepilo usljed nepažnje i brzinu reagovanja u saobraćaju

Svetlana Borojević*, Dejan Kantar** i Milana Damjenić*

*Univerzitet u Banjoj Luci, Filozofski fakultet, Katedra za psihologiju i
Laboratorija za eksperimentalnu psihologiju LEP-BL

**Univerzitet u Banjoj Luci; Filozofski fakultet; Katedra za psihologiju
svetlana.borojevic@ff.unibl.org

Sljepilo usljed nepažnje je pojava neuočavanja jasno vidljivih stimulusa kada je pažnja usmjerena na određeni sadržaj. Izraženost ovog fenomena tokom vožnje može biti veoma opasna, posebno ako na vozača djeluje veći broj distraktora koji crpe kognitivne resurse. Osnovni ciljevi ovog istraživanja jesu ispitivanje efekta pola i kognitivnog opterećenja na pojavu sljepila usljed nepažnje u eksperimentalnom zadatku iz domena saobraćaja, te mjerenje vremena reakcije pri utvrđivanju prvenstva prolaza vozila u raskrsnici. U istraživanju je učestvovalo 279 ispitanika, aktivnih vozača sa područja Republike Srpske, uzrasta od 19 do 55 godina. Eksperiment je kreiran u online platformi Psytoolkit. Korištena je modifikovana verzija klasičnog zadatka Mekove i Roka – dok je pažnja ispitanika usmjerena na utvrđivanje prvenstva prolaza vozila u raskrsnici, nenajavljeno im je prezentovan novi stimulus, kontekstualno povezan sa saobraćajnom situacijom. Nezavisne varijable su bile pol i kognitivno opterećenje, definisano postojanjem dodatnog zadatka iz auditivnog čulnog modaliteta. Pratila se tačnost detekcije novog stimulusa, odnosno brzina reagovanja prilikom utvrđivanja prvenstva prolaza. Dobijeni rezultati pokazuju da pol utiče na uočavanje novog stimulusa. Ispitanici muškog pola češće uočavaju neočekivani stimulus kada im je pažnja usmjerena na saobraćajni zadatak. Međutim, nisu uočene polne razlike u vremenu reakcije pri utvrđivanju prvenstva prolaza. Efekat kognitivnog opterećenja na izraženost fenomena sljepila usljed nepažnje takođe nije

uočen. Kognitivno opterećenje, s druge strane, značajno je uticalo na brzinu reagovanja. Ispitanici koji su imali dodatni zadatak sporije su reagovali pri utvrđivanju prvenstva prolaza vozila. Nalazi ovog istraživanja govore o značaju pažnje u vožnji, o čemu treba voditi računa pri obuci budućih vozača.

Ključne riječi: *sljepilo usljed nepažnje, brzina reagovanja, saobraćaj, kognitivno opterećenje, pol*

Procjena minimalnog zaustavnog puta pri kočenju

Milana Damjениć, Strahinja Dimitrijević i Sonja Stančić

Univerzitet u Banjoj Luci, Filozofski fakultet, Laboratorija za eksperimentalnu psihologiju
milana.damjenic@ff.unibl.org

U ovom radu provjeren je kako vozači procjenjuju dužinu zaustavnog puta koji moraju preći prilikom kočenja, ako voze prosječan porodični automobil različitim brzinama i uslovima na kolovozu. Korišteno je osam zadataka, u formi papir-olovka, koji su dobijenih ukrštanjem brzine (50, 70, 90, 110 km/h) i stanja na kolovozu (suv, vlažan). Uzorak je činilo 1414 punoljetnih građana Republike Srpske (50,5% žena), koji imaju položen vozački ispit, prosječne starosti 33 godine (raspon: 18 - 82 godine). Procijenjeni minimalni zaustavni put, u metrima, ispitanici su unosili u polje za odgovore. Rezultati pokazuju da većina ispitanika ne procjenjuje dobro zaustavni put, bez obzira na brzinu i uslove na putu. Oko polovine odgovora se nalazi u zoni koja odgovara udaljenosti koja se pređe od trenutka opažanja opasnosti do kočenja (tzv. reakciona distanca). Između 80 i 90% ispitanika je potcijenilo minimalnu dužinu zasutavnog puta. Ako isključimo reakcionu distancu, između 50 i 70% vozača i dalje potcjenjuje potrebnu dužinu zaustavnog puta, a ova tendencija se povećava što je brzina veća. Ovi nalazi pokazuju da ispitanici nemaju precizan uvid u to kako dužina zaustavnog puta zavisi od brzine kretanja, a pitanje je i da li su svjesni postojanja dvije komponente zaustavnog puta: reakcione distance i kočionog puta. S obzirom na to da je iskustvo naglog zaustavljanja prilikom kretanja velikim brzinama nešto što većina vozača nema u svom iskustvu, a posljedice pogrešne procjene su veoma ozbiljne, dobijeni nalazi ukazuju na potrebu da se napravi intervencija u obuci vozača, kako bi naučili da realnije procjenjuju dužinu zaustavnog puta.

Ključne riječi: zaustavni put, reakciona distanca, kočioni put, brzina, uslovi na kolovozu

Razlike u psihomotornom razvoju između djece predškolskog uzrasta koja su pohađala vrtić i djece koja nisu pohađala vrtić

Dajana Zubović i Slavica Tutnjević

Filozofski fakultet Univerziteta u Banjoj Luci

dajanazubovic@hotmail.com

Ako u porastu, broj djece koja pohađaju organizovane predškolske programe u Republici Srpskoj nije zadovoljavajući, s obzirom da ga čini oko 15% predškolske populacije djece. Ova studija imala je za cilj bolje razumijevanje značaja predškolskog obrazovanja na psihomotorni razvoj djece. Sprovedeno istraživanje je neeksperimentalnog tipa u kojem je uzorak činilo 110 djece uzrasta između pet i sedam godina, podijeljenih u dvije grupe – djeca koja pohađaju predškolski program u trajanju od najmanje godinu dana i djeca koja nikada nisu bila obuhvaćena ovim programom. Uzorak je bio ujednačen po polu, kao i u pogledu kategorija varijable pohađanje predškolskog vaspitanja. Instrumenti korišćeni za procjenu razvoja djece su Razvojne bihevioralne skale sačinjena od pet subskala (komunikacija, razvoj motorike, kognitivni razvoj, socijalno-emocionalni razvoj i briga o sebi), te Razvojni test Čturić pomoću kojeg se dobio koeficijent mentalnog razvoja djeteta. Rezultati ukazuju na značajno više skorove u pogledu psihomotornog razvoja djece koja pohađaju vrtić u odnosu na djecu koja nisu obuhvaćena predškolskim programom. Takođe, značajne razlike u korist djece uključene u predškolski program dobijene su i u pogledu kognitivnog razvoja, razvoja govora i motorike, kao i socijalno-emocionalnog razvoja. Jedini aspekt razvoja gdje ova razlika nije utvrđena je briga o sebi / samopomoć. Dodatno, kada je u pitanju motorni razvoj dobijene su značajne polne razlike, i to u korist djevojčica. Ova studija potvrdila je značaj uloge koju predškolske ustanove imaju u razvoju djece. Praktičan doprinos rezultata ogleda se u skretanju pažnje na prioritarnost širenja kapaciteta vrtića, kako bi što više djece bilo obuhvaćeno predškolskim programom.

Ključne riječi: psihomotorni razvoj, rani razvoj, predškolsko obrazovanje

Nastavnička percepcija distributivne organizacijske pravednosti i izloženost stresu u akademskom kontekstu

*Aldina Leto, **Amela Dautbegović

*Nastavnički Fakultet u Mostaru

**Filozofski Fakultet u Sarajevu

aldinalet1990@hotmail.com

Cilj istraživanja bio je ispitati da li u akademskom kontekstu postoji distributivna nepravdnost, te da li ta nepravdnost dovodi do stresa akademskog osoblja. U ovom istraživanju odabrali smo kvalitativnu metodu. Ukupno je ispitano 67,4% ženskih ispitanika i 32,6% muških ispitanika. Akademski djelatnici izvještavaju da ulažu jako puno truda (52,17%), a da je razina nadoknade za taj trud minimalna i ispod svakog nivoa. Također, na osnovu rezultata možemo uvidjeti da distributivna nepravdnost dovodi do povećane razine stresa (41 % ispitanika kaže da im nepravdnost ponekad predstavlja izvor stresa, a 34,8% ispitanika kaže da je nepravdnost čest izvor stresa). Također, 52,17% ispitanika je odgovorilo da stres u radnom kontekstu narušava njihovo mentalno i psihičko zdravlje, a kao najčešće izvore stresa naši ispitanici su naveli niske plate, nedovoljnu podršku, nekolegijalnost, visoku preopterećenost što povezujemo sa distributivnom nepravdom na poslu. Svi ti izvori stresa praveći distributivnom nepravdom doprinose lošem mentalnom i tjelesnom zdravlju akademskih djelatnika koja se reflektira kroz lošiju koncentraciju, nekvalitetan san te ubrzano znojenje. Također ispitanici su naveli načine na koje se lakše nose sa stresom na radnom mjestu, pa su naveli da rješenje traže u vjeri, hobijima, društvu sa porodicom i prijateljima. Dakle budući da imamo uvid koliko je distributivna nepravdnost prisutna u akademskom kontekstu, te da su akademski djelatnici koji su najveći intelektualni kapital svake visokoobrazovne institucije nezadovoljni zadovoljenjem distributivne pravde, itekako bi trebali povesti računa o podiza-

nju svijesti o tome koliko je bitno da akademski djelatnici osjete pravdu koja je nužan aspekt funkcionisanja modernog društva.

Ključne riječi: *distributivna pravednost, stres, akademski kadar, organizacija*

Mentalno zdravlje studenata Univerziteta u Banjoj Luci u COVID-19 pandemijskim uslovima

Siniša Lakić*, Belma Dervišić** i Nada Vaselić*

*Filozofski fakultet Univerziteta u Banjoj Luci

**Filozofski fakultet Univerziteta u Banjoj Luci (MA student)

sinisa.lakic@ff.unibl.org

Studentska populacija je pod povišenim rizikom za razvoj poteškoća u mentalnom zdravlju. Studiranje se dešava tokom perioda intenzivnog istraživanja i izgradnje identiteta osobe, ali u novoj društvenoj i fizičkoj sredini sa zadacima koji preispituju kompetencije osobe u različitim životnim aspektima. Pandemijski uslovi su dokazano bili dodatni ugrožavajući faktor, te je bilo potrebno ispitati status mentalnog zdravlja studenata za koje nije bila obezbeđena obuhvatna stručna psihološka pomoć. Tokom novembra i decembra 2021. godine - u jeku trećeg talasa COVID-19 pandemije - svi studenti Univerziteta u Banjoj Luci su putem službenih mejl adresa informisani o linku za onlajn istraživanje o mentalnom zdravlju. Osim demografskih pitanja, i jednoajtemskih pitanja o mentalnom i fizičkom zdravlju, 793 studenta (567, 71,5% ženskog pola) su odgovorili na brzu skrining DSM-5 mjeru samoprocjene različitih simptoma - Nivo 1 (APA, 2013). Rezultati su pokazali da 15% studenata vidi svoje mentalno zdravlje kao loše ili veoma loše, dok još 27% studenata ga ocenjuje osrednjim. Na osnovu sugerisanih pragova na primijenjenom skrining instrumentu dobijene su indikacije visoke prevalencije različitih problema u mentalnom zdravlju. Između ostalog, suspektan nivo anksioznosti saopštava čak 55% studenata, depresivnosti 44%, a 36% probleme sa funkcionisanjem ličnosti. Zanimljivo je da su polne razlike u saopštavanju simptoma bile slabe, a da su osjetljivije razlike uočene među studentima različitih studijskih usmjerenja. Nalazi ukazuju na neophodnost uspostavljanja profesionalne psihološke službe na nivou univerziteta, te potrebu

da se na različite načine pristupi senzitivizaciji o pitanjima mentalnog zdravlja na različitim univerzitetskim jedinicama.

Ključne riječi: *mentalno zdravlje, COVID-19, studenti, anksioznost, depresivnost*

Izvori prokrastinacije i efekti na zdravlje i prilagodbu studenata: Kvalitativna studija

Indira Husić* i Amela Dautbegović**

*Nastavnički fakultet Univerziteta „Džemal Bijedić“ u Mostaru

**Filozofski fakultet Univerziteta u Sarajevu

indira.husic@unmo.ba

Cilj istraživanja je bio ispitati iskustva studenata o fenomenu odugovlačenja, istražujući sljedeća pitanja: Da li su učenici upoznati s tim fenomenom i da li prijavljuju da se bave odugovlačenjem? Koji su razlozi za takvo ponašanje? Kako to emocionalno utiče na studente? Kakve posljedice to ima za studente? Da li odgađanje negativno utiče na njihovo psihofizičko zdravlje? I konačno, na koji način se nose sa spomenutim ponašanjem? U istraživanju je učestvovalo 35 studenata Nastavničkog fakulteta, Univerziteta „Džemal Bijedić“ u Mostaru. Metoda kvalitativnog istraživanja bila je fokus grupa. Teme diskusije u fokus grupama odnosile su se na izvore prokrastinacije, posljedicu takvog ponašanja na psihofizičko zdravlje studenata, te prilagodbu studenata na takvo ponašanje. Analizom sadržaja transkripta dobili smo rezultate koji su pokazali da su studenti skloni prokrastiniranju. Izvori prokrastinacije su uglavnom nedostatak motivacije za rad, loša organizacija vremena, preokupiranje sa zanimljivijim stvarima, umor, kao i karakteristike profesora i zadataka. Naime, prelagani zadaci, kao i fleksibilnost profesora da prolongiraju rokove za izvršenje zadataka potiču prokrastinaciju. Efekti prokrastinacije na zdravlje studenata su negativni. Naime, studenti navode da im se javljaju razne neprijatne emocije i neugodna stanja prilikom prokrastiniranja. Također, prisutne su smetnje i na kognitivnom nivou, kao i na psihosomatskom nivou. Naime, prokrastiniranje dovodi do pojave depresivnih, anksioznih i stresnih simptoma. Također, zbog nedovršenog posla skloni su brinuti, loše spavati, imati psihosomatske probleme, kao i probleme s koncentracijom. I na

koncu, ispitivali smo prilagodbu studenata na takvo ponašanje. Analizom njihovih izjava smo konstatovali da posjeduju raznolike strategije prevencije prokrastinacije, međutim rijetko ih sprovedu u djelo.

Ključne riječi: *prokrastinacija, studenti, izvori prokrastinacije, zdravlje, prilagodba*

Divergent Validity of the Short Self-Satisfaction Scale (SC-6)

Đorđe Čekrlija, Anastasija Savić i Marina Topić

Filozofski fakultet Univerziteta u Banjoj Luci

djordje.cekrlija@ff.unibl.org

The SC-6 scale was developed as a tool for assessing self-satisfaction, an aspect of the self-concept which is usually perceived as intertwined with other important self-concept constructs. The purpose of this study was to explore its divergent validity by analyzing its relationship with self-esteem, self-efficacy and satisfaction with life, which all represent closely related concepts. Study included 297 (154 female) respondents between 19 and 75 years of age ($M=44.49$, $SD=13.26$), who completed four scales: Self-Satisfaction scale (SC-6), Rosenberg self-esteem scale (RSES), Schwarzer-Jerusalem General Self-Efficacy Scale (GSE) and Life Satisfaction Scale (LSS). All scales provided satisfactory internal consistency, with Cronbach alpha coefficients ranging from .70 to .88. We observed significant positive correlations of self-satisfaction with self-esteem (.35), self-efficacy (.38), and life satisfaction (.44). Multiple regression analysis showed that self-satisfaction is a significant predictor of life satisfaction, with greater predictive power than self-esteem and self-efficacy. Confirmatory factor analysis suggests that self-satisfaction, self-esteem and self-efficacy represent lower independent factors of general self-concept dimension. Overall, our results provide evidence for the divergent validity of the SC-6 scale, and recommend it for use in further studies where researchers want to obtain a direct and overall assessment of self-satisfaction as an important part of a general self-concept.

Keywords: *SC-6 scale, self-satisfaction, divergent validity*

Sociopsihološka predikcija stavova prema ratu kod mladih

Vladimir Turjačanin i Srđan Dušanić

Filozofski fakultet u Banjoj Luci

vladimir.turjacanin@ff.unibl.org

Pitanje stavova prema ratu je danas izuzetno aktuelno, imajući na umu da svjedočimo velikom konfliktu između Rusije i Ukrajine, a potencijalno i većem svjetskom konfliktu. Stavovi prema ratu se najčešće određuju u vezi sa odbranom vlastite grupe i njenih interesa i preferenciju za agresivno rješavanje vangrupnih prijetnji. Kao društvo koje je i samo prošlo kroz ratne konflikte u skoroj prošlosti, bilo nam je zanimljivo da ispitamo stavove mladih prema ratu, te njihove sociopsihološke korelate, što čini osnovni problem našeg istraživanja. Istraživanje je sprovedeno anketiranjem tokom 2022. godine na prigodnom uzorku od 1396 mladih ispitanika u Republici Srpskoj. Korišteni instrumenti su obuhvatili mjere pro-ratnih stavova kao kriterijum, te set prediktorskih varijabli koje su činile sociodemografske osobina (pol i uzrast), političke orijentacije, religioznosti, socijalnog esencijalizma, socioidentitetske nekompleksnosti, etničke delegitimizacije, odnosa prema istorijskim etničkim narativima, desničarske autoritarnosti, orijentacije na socijalnu dominaciju, militantni ekstremizam, prijetnja vegetarijanstva i vrstizam. Regresiona analiza dala je optimalan model koji objašnjava oko 29% varijanse rezultata ($R^2 = .29$, $F(9, 1145) = 52.256$, $p < .001$) pomoću varijabli vrstizam ($\beta = 0.190$; $p < .01$), militantni ekstremizam ($\beta = 0.144$; $p < .01$), etnička delegitimizacija ($\beta = 0.141$; $p < .01$) i muški pol ($\beta = 0.136$; $p < .01$), socioidentitetska nekompleksnost ($\beta = 0.100$; $p < .01$), desničarska autoritarnost ($\beta = -0.133$; $p < .01$), orijentacija na socijalnu dominaciju ($\beta = 0.090$; $p < .01$), desna politička orijentacija ($\beta = 0.062$; $p < .01$), te defanzivan odnos prema istorijskim etničkim narativima ($\beta = 0.070$; $p < .01$). Rezultati pokazuju dosljedne odnose

pro-ratnih stavova sa setom varijabli koje obično čine neliberalnije sociopsihološke strukture, osim neočekivane negativne veze sa desničarskom autoritarnošću, koja očigledno u našem kontekstu ima nešto drugačiju psihološku dinamiku.

Ključne riječi: *pro-ratni stavovi, vrstizam, militantni ekstremizam, delegitimizacija, autoritarnost*

Sociodemographic factors, sexual attitudes, and sexting behaviors among youth

Arta Dodaj*, Kristina Sesar**, Krešimir Prijatelj*** i Ivana Zečević****

*Department of Psychology, University of Zadar, Croatia

**Department of Psychology, University of Mostar

***Department of Psychology, University of Zadar, Croatia

****Department of Psychology, University of Banja Luka, Bosnia and Herzegovina
arta.dodaj@gmail.com

This study (funded by HRZZ, grant number 3553) examined the association of sociodemographic characteristics (gender, age, and relationship status) and sexual attitudes (permissiveness and instrumentality) with youth sexting behavior. Participants were 546 (75% female) youth of Serb ethnicity from Bosnia and Herzegovina, aged 15-24 years, who completed an online survey on sexting, sexual attitudes, and sociodemographic data. Results showed that males were more likely to send, receive, and forward sexting compared to females. Males and those in relationships were more likely to send and receive sexting, while younger individuals were more likely to forward sexting. However, after sexual attitudes were added in the second step of the hierarchical analysis, gender became a nonsignificant predictor of sending sexting, while age, relationship status, and permissiveness became significant predictors. Similarly, gender became a nonsignificant predictor of receiving sexting, while relationship status and permissiveness became statistically significant contributors. Finally, only age (negatively) and a more permissive sexual attitude were statistically associated with forwarding sexts after controlling for gender and relationship status in the first step. Our findings could be used in designing more targeted preventive education programs.

Keywords: *sexting behavior, gender, relationship status, youth age*

Izvor informacija adolescenata o vlastitoj seksualnosti

Suzana Zorić, Jelena Gajić, Vanesa Kerezović i Nikolina Rakić

suzana.zoric@student.ff.unibl.org

Uradu je ispitivana sklonost adolescenata ka određenom izvoru informacija o vlastitoj seksualnosti i seksu. Istraživanjem je obuhvaćeno 138 srednjoškolaca, uzrasta od 15 do 17 godina sa područja Republike Srpske. Podaci su prikupljeni po principu „papir-olovka“, odnosno proces istraživanja je sproveden uživo od 12. do 30. maja tekuće godine. Korišten je instrument koji je specijalno dizajniran za ovo istraživanje i sastojao se od 19 pitanja, za čije popunjavanje je trebalo 15-ak minuta. Deskriptivnom statističkom obradom je potvrđena hipoteza koja kaže da će adolescenti češće birati neki drugi izvor informacija o seksu, nego što će se obratiti svojim roditeljima. Većina ispitanika se opredjeljivala za izvore informacija kao što su internet i vršnjaci, odnosno prijatelji, nego što su razgovarali sa roditeljima. Najčešće obrazloženje zašto ne razgovaraju sa roditeljima jeste stid koji osjećaju, strah da ih roditelji neće razumjeti, loša povezanost sa roditeljima, te i sama nezainteresovanost roditelja da razgovaraju sa djecom na ovu temu. Značajnost istraživanja se ogleda u tome što po prvi put imamo uvid u razmišljanje adolescenata na temu seksualnosti, kao i na njihove sklonosti gdje traže informacije o seksualnosti. Implikacije za neka buduća istraživanja se odnose na ispitivanje koji su to sadržaji koje adolescenti gledaju na internetu, te kako koriste internet da se informišu o seksu (adolescenti su navodili da su gledali film „365 days“ kao vid edukacije sa interneta), da se istraži zašto su roditelji nezainteresovani za razgovor na ovu temu, te zašto niko od njih nije izabrao nastavnika, odnosno nastavni kadar za izvor informacija.

Ključne riječi: *seks, seksualnost, adolescencija, izvori informisanja, seksualno obrazovanje*

Komunikacija adolescentkinja o kontracepciji i polno prenosivim bolestima sa majkom i njihovo seksualno ponašanje

Iva Patricia Davidoski, Jelena Daljević, Tatjana Dobraš, Ana Risović,
Nataša Savić i Aleksandra Hadžić

Filozofski fakultet Univerziteta u Banjoj Luci

iva.patricia.davidoski@student.ff.unibl.org

Ljudska seksualnost je uopšteno, a posebno u adolescentnom periodu, veoma zapostavljena tema, kako u stručnim i naučnim krugovima, tako i u drugim oblastima ljudskog života. O temama u vezi sa (adolescentnom) seksualnosti se vrlo malo govori i piše. Istraživanja sprovedena u ovoj oblasti pokazuju da isti trend (ne)razgovaranja o datim temama postoji i u porodičnom kontekstu, tj. između roditelja i djece (adolescenata). Ovo istraživanje se bavi ispitivanjem komunikacije adolescentkinja sa majkama, o temama kontracepcije i polno prenosivih bolesti, te njihovog ponašanja u seksualnoj situaciji. Uzorak se sastojao od ukupno 280 adolescentkinja, učenica četvrtih razreda iz devet srednjih škola sa područja Banja Luke i Ribnika, starosti od 17 do 19 godina. Uпитnikom su mjereni generalna komunikacija sa majkom (IPPA-R), razgovor o kontracepciji i polno prenosivim bolestima, razlozi nerazgovaranja i osjećanja u vezi sa datim razgovorom, te ponašanje adolescentkinja u (hipotetičkoj) seksualnoj situaciji. Rezultati su pokazali da su 182 ispitanice (65%) razgovarale sa majkom o kontracepciji i 158 (56,42%) o polno prenosivim bolestima. Takođe, dobijena je statistički značajna, iako niska, povezanost između generalne komunikacije sa majkom i razgovora o kontracepciji i polno prenosivim bolestima. Ispitanice koje nisu razgovarale sa majkom o ovim temama kao najčešći razlog navodile su da ih nije interesovala tema (22,5%) ili da ih je bilo sramota da pitaju (8,92%). Kada je riječ o povezanosti između razgovora o navedenim temama i seksualnog ponašanja (korištenja prezervativa), korelacija je takođe niska. Dobijena

korelacija između razgovora o kontracepciji i polno prenosivim bolestima i osjećanja u vezi sa datim razgovorom je umjerena.

Ključne riječi: *seksualnost, adolescencija, kontracepcija, polno prenosive bolesti, komunikacija sa majkom*

